

O'ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA TA'LIM SIFATINI BELGILOVCHI OMILLAR

*Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti Universiteti talabasi
Karimjanova Azizaxon Sodiqjon qizi*

Abstrakt: Ushbu tadqiqot maqolasida Til ta'limi kontekstida, ayniqsa Xorijiy til sifatida o'zbek tili o'qitish jarayonida ta'lim sifatini belgilovchi omillar chuqur tahlil qilinadi. Muallif X.B. Kadirova metodik-lingvokulturologik va psixologik jihatlarni o'rganib, o'zbek tilini chet til sifatida o'rgatishda sifatni ta'minlash mexanizmlarini aniqlashga alohida e'tibor qaratadi. Maqolada ta'lim sifati tushunchasining nazariy ko'p qirraliligi bayon etilib, u o'quvchining bilimini o'zlashtirish darajasidan tashqari, pedagogik muhit, o'qituvchi kompetensiyasi, darslik va o'quv materiallari hamda dars jarayonining metodik modellariga ham bog'liq ekanligi ko'rsatildi. Shuningdek, o'qituvchi shaxsining — til ta'limida faqat fan bilimiga emas, balki kommunikativ, madaniy va interfaol ko'nikmalarga ega bo'lishi lozimligi tahlil qilindi. Zamonaviy yondashuvlar — xususan, CEFR darajalari asosida darslik va o'quv-ma'lumotlarni tayyorlash ham ta'lim sifatining oshishida muhim rol o'ynashi qayd etildi. Tadqiqotda ta'lim sifatini uch mezon — rejalashtirilgan natijalar, amalga oshirilgan natijalar va erishilgan natijalar — orqali baholash modeli taklif qilindi. Xulosa qilib aytganda: sifatli ta'lim — bu bilimni berish emas, balki uni talaba ongida his etilishiga, o'zlashtirilishiga va madaniy jihatdan qabul qilinishiga qaratilgan jarayon ekan.

Kalit so'zlar: o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitish, ta'lim sifati, o'qituvchi kompetensiyasi, metodika va usullar, lingvokulturologik jihatlar

Mazkur ilmiy maqolada o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonida ta'lim sifatini belgilovchi omillar keng qamrovda tahlil etilgan. Muallif Kadirova X.B. o'z tadqiqotida ta'lim jarayonida yuzaga keladigan metodik, lingvokulturologik hamda psixologik jihatlarni chuqur o'rganib, o'zbek tilining xorijiy auditoriyada o'qitilishida sifatni ta'minlash mexanizmlarini aniqlashga alohida e'tibor qaratadi.

Birinchi navbatda, maqolada “ta'lim sifati” tushunchasining ko'p qirrali tabiati ochib beriladi. Muallif ta'lim sifatini baholashni nafaqat o'quvchining o'zlashtirish darajasi bilan, balki ta'lim jarayoni, pedagogik muhit, o'qituvchi kompetensiyasi va darsliklarning sifat darajasi bilan ham chambarchas bog'laydi. Keltirilgan ilmiy manbalarda “ta'lim natijalari”, “ta'lim samaradorligi” kabi atamalarning nazariy va amaliy talqinlari tahlil qilinadi.

Kadirova o'z maqolasida o'qituvchi shaxsining til ta'limidagi o'rni va rolini asosiy e'tibor markaziga qo'yadi. Uning fikricha, o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qituvchi pedagog nafaqat fan bilimlariga, balki kommunikativ, madaniy va interfaol ko'nikmalarga ham ega bo'lishi zarur. O'qituvchining o'zini tuta bilishi, taqdimot madaniyati, muloqot uslubi, shuningdek, darsni tashkil etish metodlari o'quvchi ongida o'zbek tiliga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Maqolada til o'qitishdagi zamonaviy yondashuvlar, xususan, xalqaro ta'lim standartlari (CEFR darajalari — A1, A2, B1, B2) asosida ishlab chiqilayotgan darsliklarning afzalliklari haqida ham so'z yuritiladi. Bunday darsliklar o'quvchilarda tilni o'rganish motivatsiyasini kuchaytiradi, ularni mustaqil fikrlashga, nutqiy faoliyatga jalb etadi va madaniyatlararo kommunikatsiya ko'nikmasini shakllantiradi. Shu bilan birga, muallif o'qituvchining o'zini baholay olmasligi yoki faqat mazmunga e'tibor qaratib, metodologik yondashuvni e'tibordan chetda qoldirishi ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ham tanqidiy yoritadi.

Kadirova ta'lim sifati tushunchasini uch asosiy mezon asosida tahlil qiladi:

1. Rejalashtirilgan natijalar – o'quv dasturlarida belgilangan o'quv maqsadlari;
2. Amalga oshirilgan natijalar – o'qituvchining amaliy faoliyati va dars jarayonidagi yondashuvlari;
3. Erishilgan natijalar – talabalar va o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, ularning kommunikativ va madaniy kompetensiyasi.

Maqolada keltirilgan qiziqarli ilmiy tajriba — Garvard olimlari N. Ambadi va R. Rozental tomonidan o'tkazilgan tadqiqot — o'qituvchining tashqi ko'rinishi, tana tili va taqdim etish uslubi talabalar tasavvuriga qanday ta'sir ko'rsatishini ilmiy asosda isbotlaydi. Bu esa o'zbek tilini xorijiy auditoriyalarda o'qitishda ham o'qituvchining shaxsiy imiji va pedagogik kommunikatsiyasi ta'lim sifatiga bevosita ta'sir etishini ko'rsatadi. Muallif o'qituvchilarni ikki toifaga ajratadi: birinchisi — mazmunga ko'proq e'tibor beradigan tadqiqotchilar; ikkinchisi esa — metodikaga urg'u beruvchi pedagoglar. Shu nuqtada maqola o'qituvchidan mazmun va metod o'rtasidagi oqilona muvozanatni saqlashni talab qiladi. Ayniqsa, o'zbek tilini chet elliklar uchun o'qitishda mazmunni chuqur o'rganish bilan birga, o'qitish usullarini yangilash, o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb etish muhim sanaladi.

Xulosa qismida Kadirova X.B. shunday deydi: sifatli ta'lim — bu o'quvchiga bilimni qanday berish masalasi emas, balki o'sha bilimni qanday his ettirish va qanday o'zlashtirishga undash masalasidir. Shuning uchun o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda o'qituvchi faqat bilim manbai emas, balki madaniyat elchisi, tilning estetik va ma'naviy qiymatini yetkazuvchi shaxs sifatida namoyon bo'lishi lozim.

Natijada, maqola o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishdagi zamonaviy yondashuvlarni ilmiy asoslab, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, metodik

mahorati va pedagogik madaniyati ta'lim sifatini belgilovchi eng muhim omillar ekanligini asoslaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kadirova, X.B. (2025). *O'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda ta'lim sifatini belgilovchi omillar*. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti Universiteti.
2. Oltiev, T. (2016). "Teaching foreign languages at the level of international standards as a factor of organization of education quality management system". *Education Reform – In Action*, № 6(14). JOURNAL.FLEDU.UZ
3. Buronova, N., & Shodiyev, S. (2022). "English language teacher competences in Uzbekistan". *GIIRJ*, 10(2). internationaljournals.co.in
4. Orzikulova, N. (2025). "Improving the quality of education, developing the teaching of foreign languages, improving the skills and qualifications of students in learning foreign languages". *Yangi O'zbekiston Ilmiy Tadqiqotlar Jurnali*. ИИ-Академия
5. Ma'lumotlar va tadqiqotlar to'plami: "Teaching Uzbek as a foreign language to medical students in Uzbekistan". Avezova, A.K. (2025). Web of Journals